

však lze setkat i s jejich volnou inspirací. Věhlas tvorby Albrechta Dürera byl na obou stranách Alp tak veliký, že jeho grafiky byly kopírovány hned poté, co se dostaly na trh. Pro rekonstrukci způsobu práce středověkých a raně novověkých dílen je poučný případ hlavního oltáře v mosteckém kostele Nanebevzetí Panny Marie. Zatímco mariánské výjevy na vnitřních stranách křídel jejich autor komponoval podle Dürerova cyklu, vnější strany křídel se sv. Barborou a Kateřinou byly inspirovány grafikami Lucase Cranacha st. Využití grafických předloh někdy ztěžuje dataci děl a jejich stylové zařazení, neboť v některých dílnách byly stejné podklady používány po dlouhou dobu. Přebírání kompozic z grafických předloh mohlo zlevňovat již tak drahé zakázky, zvláště když v druhé polovině 16. století tiskaři začali vydávat tzv. *Kunstabchys*, tj. soubory grafických listů. V neposlední řadě stojí za povšimnutí, že právě grafiky napomohly k šíření renesančního tvarosloví, třebaže až do čtyřicátých let 16. století většinou šlo jen o drobné detaily ornamentální výzdoby.

Několik statí se zcela váže k pokročilému 16. století, a proto je na tomto místě stačí jen zaznamenat. Petr Hrubý pojednal o sepulkrálních památkách hrabat Šliků a královských hejtmanů či mincmistrů z Jáchymova. Stručným nástinem luterství v horních městech českého Krušnohoří přispěla Táňa Šimková, zatímco jáchymovským hornictvím a lékařstvím ve světle spisů Georgia Agricoly a Jana Koppa z Raumenthalu se zabýval David Tomíček. Tři závěrečné příspěvky se rovněž vztahují k Jáchymovu. Milena Hauserová se pokusila zodpovědět otázku, proč stavebníci kostela sv. Jáchyma dali přednost odvážné konstrukci velkorozponového krovu před osvědčeným, avšak stavebně i finančně mnohem náročnějším klenu-tým trojlodím. Podle autorky měl pro konečnou podobu jáchymovského kostela větší dopad prudký pokles hornické konjunktury než Lutherova věroučná reforma. Lubomír Zeman a Alžběta Kratochvílová se věnovali prostorovým uspořádáním jáchymovských městských domů, jejichž podoba vykazuje výtvarné znaky pozdní gotiky a raně renesance saského kulturního okruhu. V poslední stati grantové série Tomáš Karel zkoumá na příkladu domu čp. 127 návaznost stavebního řešení jáchymovských domů na výrobní procesy.

Ze čtyř připojených statí vážících se k středoslovenské báňské oblasti má k ústřednímu tématu knihy nejbližší příspěvek Miroslava Kamenického osvětlující rozšíření Agricolova díla *De re metallica libri XII* v horních Uhrách. Užitečnou bilanci a perspektivy dosavadního výzkumu uherských báňských měst ve slovenském dějepiscetví předložil Miroslav Lacko. Námětem pozoruhodnou

studií o industriální, urbánní a sakrální topografii přispěla Barbara Balážová, zatímco Daniela Dvořáková pojednala o středoslovenských báňských městech jako věnných majetcích uherské královny Barbory Celjské.

V mnoha ohledech přínosné a pěkně vybavené knize by prospěly mapové přílohy k historickému úvodu a snad i schematické náčrty ikonografie oltářů či sanktuária z Charvatců. Chybějící soupis vyobrazení lze ozelet, nikoli však absenci rejstříku osob a míst.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

ARCHEOLOGIE

Jiří KOŠTA – Jiří HOŠEK, *Early Medieval Swords from Mikulčice*, Archeologický ústav AV ČR, Brno 2014 (= Studien zum Burgwall Mikulčice 10)

335 s., ISBN 978-80-86023-58-8

Zpracování nálezových fondů ze starších výzkumů patří mezi významné, přesto poněkud opomíjené aktivity archeologické práce. Brněnské pracoviště Archeologického ústavu AV ČR, konkrétně jeho pracoviště v Mikulčicích, patří k těm institucím, které si nutnost návratu ke starým fondům nejen uvědomují, ale také jej úspěšně realizují. Historie mikulčické expozitury ji k tomuto účelu ostatně přímo předurčuje, jak dokazují dvě ediční řady a množství monografií. Jakkoliv je množství nezpracovaných nálezů ze starých výzkumů právem pokládáno za citelný dluh, nelze přehlédnout, že v řadě případů právě určitý časový odstup umožňuje využít široké spektrum nových metod a postupů, které v době výzkumu ještě nebyly k dispozici.

Předložená monografie je věnována dokumentaci a důkladnému vyhodnocení souboru 16 mečů z mikulčických pohřebišť a čtyř drobných částí mečů, nalezených na různých místech mikulčického hradiska. Zpracování souboru se ujal Jiří Košta, který se systematicky věnuje raně středověkým mečům již od dob své diplomové práce, a Jiří Hošek, přední odborník na analýzy kovových artefaktů, především metalografii pravěkých a středověkých želez.

V úvodu autoři shrnují základní informace o mikulčickém hradišti a jeho výzkumu. Hlavní pozornost je věnována popisu zkoumaných

kostelů s přilehlými hřbitovy a vybraných sídlištních situací, vždy s důrazem na výskyt mečů. Druhá kapitola přehledně sumarizuje současný stav výzkumu raně středověkých mečů v Evropě, představuje základní typologická schémata i jejich limity a obecný nástin chronologie. Podrobněji jsou popsány nálezy mečů v České republice, především na Moravě. Těžištěm práce je kapitola třetí, a to jak hloubkou záběru, tak i rozsahem – zabírá více než polovinu rozsahu knihy; přináší velmi podrobný popis, dokumentaci a analýzu všech mečů nalezených na mikulčickém hradišti.

Hodnocení souboru zkomplikovalo několik faktorů. Prvním jsou různé, více či méně vhodné způsoby konzervace, k nimž se navíc nedochovala prakticky žádná dokumentace. Druhým a závažnějším problémem je výrazné poškození všech nálezů při požáru mikulčického pracoviště v roce 2007, kdy byla zároveň zničena většina dosud dochovaných organických zbytků. Všechny exempláře jsou velmi podrobně dokumentovány kresebně i fotograficky, a to jak ve stavu před požárem, tak i v tom současném. Ocenit je třeba zejména barevně provedené analytické vyhodnocení, rozlišující druhy použitého materiálu na meči i pochvě (dřevo, kůži, textil). Každý exemplář je velmi podrobně popsán, typologicky určen a je představena důkladná metalografická analýza.

Na rozsáhlou analytickou část navazují syntetické kapitoly. V té čtvrté jsou shrnuty výsledky typologického rozboru a představena, či spíše diskutována otázka chronologie. Pátá kapitola je věnována otázkám použitého materiálu, výrobním postupům, znakům a nápisům na mečích a také výrobním centrům a provenienci zbraní. Kapitola poslední se stručně zabývá interpretací meče a jeho významu jako prestižní zbraně, symbolu společenského postavení majitele a významem meče v průběhu pohřebního ritu. Hroby s meči obecně patří k nejbohatěji vybaveným; kromě meče obsahují většinou ještě nůž, často ostruhu, křesadlo, případně další přídatky spojené s bojovým statusem pohřbeného. Zatímco nůž nebo ostruhu se nezdíráky vyskytují i v hrobech nedospělých chlapců a mohou tak symbolizovat nenaplněné či očekávané postavení dítěte, meče se (a to nejen v Mikulčicích) objevují výhradně v hrobech dospělých mužů. I přesto počet hrobů s meči řádově neodpovídá očekávanému počtu bojovníků; uložení meče do hrobu muselo být ovlivněno dalšími aspekty, archeologicky nezachytitelnými (např. bojovník bez mužského potomka).

Zajímavé je prostorové rozmištění hrobů s meči. Objevují se jak na kostelních hřbitovech,

tak na pohřebištích bez doložené církevní stavby. Překvapivě však nelze vysledovat přímý prostorový vztah ke kostelu, ale spíše k hlavním komunikačním osám v rámci pohřebního areálu. K mimořádným exemplářům patří meče z hrobů č. 265 ve II. kostele a 580 v interiéru III. kostela (baziliky), opatřené drobnou inlají ve tvaru kříže. Meče se znamením kříže jsou i v rámci Evropy poměrně výjimečné a bývají spojovány s příslušníky vládnoucích dynastií – připomeňme např. Notkerův popis meče krále Karlomana nebo poněkud jiným způsobem provedený kříž na čepeli koronovačního meče, připisovanému sv. Václavovi. Jiným, interpretačně problematickým nálezem je hrob č. 1347 na nekostelním pohřebišti na okraji hradiště. Mezi hrobovými přídatky se kromě meče, nože, ostruh a křesadla nacházel i srp; jeho výklad je – byť hypoteticky – hledán v kontextu předkřesťanského kultu.

Představená monografie úspěšně vstupuje do intenzivní evropské diskuse o raně středověkých zbraních a v bádání o hmotné kultuře tohoto období bude mít nezastupitelnou roli. V české (moravské) knižní produkci budeme jen těžko hledat důstojnou obdobu. Nezbyvá než doufat, že se dočkáme i katalogu a vyhodnocení raně středověkých seker nebo nožů. Kniha Jiřího Košty a Jiřího Hoška je tak nejen připomínkou tohoto dluhu, ale může být i následováním vzorem.

MARTIN ČECHURA

Petr DRESLER, *Břeclav-Pohansko VIII. Hospodářské zázemí centra nebo jen osady v blízkosti zázemí centra?*, Masarykova univerzita, Brno 2016

276 s., ISBN 978-80-210-8417-9

Zažitý obraz velkomoravského centra jako pevnosti chráněné mohutným valem, poskytující základnu pro vyspělou řemeslnou výrobu, má své kořeny v padesátých letech 20. století. Šlo o dobu výrazného nástupu archeologie jako disciplíny schopné zdatně sekundovat historii při vytváření obrazu starších dějin, respektive ji zcela převrstvit a nahradit. Objevy v Mikulčicích, ale také na Starém Městě přicházely vhod i z jiných důvodů – umožňovaly zdůraznit společenskou, politickou a ekonomickou vyspělost zdejšího obyvatelstva, a to i ve srovnání se situací ve Franské říši. Nabízely pak paralely s tehdejším vývojem a se soupeřením sovětského, z velké části slovansky